

Ζητήματα ορολογικού σχεδιασμού: Θεωρία και πράξη

Διονύσιος Γιαννίμπας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μία δεκαετία έχει σχεδόν περάσει από τη σύνταξη της μελέτης για το Εθνικό Πρόγραμμα Ορολογικού Συντονισμού (ΕΠΟΣ), αλλά και αρκετός καιρός από τη συζήτηση με επίκεντρο το «γαλλικό υπόδειγμα» για τον ορολογικό εμπλουτισμό την οποία προκάλεσε η ΕΛΕΤΟ. Διεθνώς, τα ζητήματα ορολογικού σχεδιασμού (terminology planning) επανέρχονται διαρκώς στο προσκήνιο, με διάφορες ευκαιρίες. Πού βρίσκεται όμως σήμερα η ελληνική ορολογία ως προς την προοπτική προώθησης και εφαρμογής ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού; Πού κρίνεται ένα τέτοιο εγχείρημα;

Με βάση αφενός την εξέταση της διεθνούς και της ελληνικής εμπειρίας και αφετέρου της σχετικής θεωρητικής βιβλιογραφίας, επιχειρείται αρχικά η ανάδειξη ορισμένων πτυχών που φαίνεται να επηρεάζουν σημαντικά τη διαμόρφωση ενός πραγματιστικού πλαισίου για την αξιοποίηση της αποφασιστικής σημασίας συμμετοχής των εμπλεκόμενων σε μια ορολογική πολιτική.

Παρουσιάζεται αναλυτικά ο κομβικός ρόλος των τελευταίων –όχι μόνον όσων δραστηριοποιούνται στον χώρο της Ορολογίας αλλά και των χρηστών των ορολογικών προϊόντων και υπηρεσιών– σε όλο το φάσμα του πεδίου εφαρμογής του ορολογικού σχεδιασμού. Παράλληλα, προβάλλεται η διαπίστωση της αναγκαιότητας για μια «εσωτερική» και «εξωτερική» δικτύωση στην υλοποίηση μιας εθνικής ορολογικής πολιτικής, δικτύωση που έχει ταυτόχρονα ως αφετηρία και προορισμό το σύγχρονο ηλεκτρονικό και παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον.

Terminology Planning Issues: theory and practice

Dionysios Giannibas

ABSTRACT

Almost a decade has passed since the drafting of the study for the National Programme for Terminological Coordination (EPOS) in Greece, and some time now since a discussion focused on the “french model” for terminological enrichment was initiated by the Hellenic Society for Terminology (ELETO). On an international level, terminology planning issues tend to come to the fore on various occasions. Still, what are the prospects today for Greek terminology regarding the promotion and implementation of a comprehensive plan? What does such an effort come down to?

Based on both the international and the Greek experience and on the theoretical literature, the paper highlights initially certain aspects that tend to affect significantly the setting up of a realistic framework aimed at making the best of a much needed involvement of the stakeholders in a terminology policy.

Special emphasis is given to the critical role of the stakeholders –not only those systematically involved in terminology work but also the users of terminological products and services– across the scope of terminology planning. Moreover, the point is made for “intra-” and “extra-” networking within the framework of a national terminology policy, with today’s global electronic village as both a starting point and a destination.

0 Εισαγωγή

Σύμφωνα με το Σχέδιο Διεθνούς Προτύπου ISO/DIS 29383 «Ορολογικές πολιτικές – Διαμόρφωση και υλοποίηση»¹ (*Terminology policies – Development and implementation*), *ορολογικός σχεδιασμός* (terminology planning) είναι

«σχεδιασμός που, με κίνητρο είτε την ανάπτυξη της γλώσσας είτε την ειδική γνώση, αναπτύσσει την ορολογία σύμφωνα κυρίως με τις ανάγκες και τις απαιτήσεις της ειδικής επικοινωνίας»¹,

ενώ *ορολογική πολιτική* (terminology policy) είναι

«στρατηγική που διαμορφώνεται στο επίπεδο λήψης αποφάσεων σε μια κοινότητα συγκεκριμένης γλώσσας, θεματικού πεδίου ή επαγγέλματος, για την ανάπτυξη ή ρύθμιση αναδυόμενων ή υφιστάμενων ορολογιών για διάφορους σκοπούς»¹.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ορολογική πολιτική είναι το όχημα που χρησιμοποιεί ο ορολογικός σχεδιασμός για να βρει πρακτικά έναν δρόμο προς την υλοποίηση. Όπως είναι αναμενόμενο, στη χρήση εναλλάσσονται αδιακρίτως, και, για να μην περιπλέξουμε τα πράγματα, περνώντας στο κύριο μέρος της ανακοίνωσης όπου η πράξη έχει τον πρώτο λόγο, θα χρησιμοποιούμε κυρίως τον όρο *ορολογική πολιτική*.

Ιστορικά, ο ορολογικός σχεδιασμός αντιμετώπιστηκε αρχικά ως μέρος του γλωσσικού σχεδιασμού, από τον οποίο, άλλωστε, «κληρονόμησε» στοιχεία τόσο ως προς την κατασήμευση όσο και ως προς τις σημασιολογικές του αναφορές. Ωστόσο σήμερα, ένδειξη ίσως της ενηλικίωσής του, εμφανίζει τάσεις χειραφέτησης από μια κηδεμονία που μάλλον περιοριστικό χαρακτήρα είχε. Μπορεί ο ορολογικός σχεδιασμός να έχει φαινομενικά στενότερο πεδίο εφαρμογής από τον γλωσσικό σχεδιασμό, μια και συνδέεται με την ειδική γλώσσα, ακριβώς όμως για τον λόγο αυτό πρόκειται λιγότερο για μια σχέση υπαγωγής και περισσότερο για μια σχέση συμπληρωματικότητας –όσο και αν αυτό φαντάζει οξύμωρο.

Η εξήγηση βρίσκεται στο γεγονός ότι ουσιαστικά διαφέρουν ως προς την οπτική γωνία και τον τελικό στόχο, που στη μεν περίπτωση του γλωσσικού σχεδιασμού έχουν την αναφορά τους στο μέσο επικοινωνίας μιας γλωσσικής κοινότητας, στη δε περίπτωση του ορολογικού σχεδιασμού στο μέσο επικοινωνίας μίας ή περισσότερων κοινοτήτων ειδικής γνώσης².

Χαρακτηριστικά, ο ορολογικός σχεδιασμός μπορεί να αφορά και εξωγλωσσικές μορφές αναπαράστασης γνώσης (τύπους, σύμβολα κ.λπ.), ενώ πολλές φορές, λόγω ακριβώς της εννοιοκεντρικής ματιάς της Ορολογίας, κινείται με άξονα την οργάνωση των εννοιών σε συστήματα, αφήνοντας σε δεύτερο πλάνο τις κατασημάνσεις τους στις διάφορες γλώσσες.

¹ Απόδοση του γράφοντα.

² Εξ ου και η συνάφειά του με τον σχεδιασμό της επιστημονικής και τεχνολογικής δραστηριότητας.

Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, γλωσσικός και ορολογικός σχεδιασμός εμφανίζουν έναν μεγάλο βαθμό επικάλυψης και αλληλεξάρτησης, που τείνει να αυξομειώνεται ανάλογα με τις συνθήκες κάτω από τις οποίες εφαρμόζονται κάθε φορά³. Πρακτικά, λοιπόν, επιβάλλεται μια διακριτή μεν, συντονισμένη δε αντιμετώπισή τους.

Σημειώνουμε ότι ο ορολογικός σχεδιασμός, ανάλογα με την περίπτωση, μπορεί:

- να εφαρμόζεται σε μονογλωσσικό ή πολυγλωσσικό περιβάλλον,
- να εστιάζεται ή όχι σε ένα ή περισσότερα θεματικά πεδία,
- να εφαρμόζεται σε τοπικό, εθνικό ή διεθνές επίπεδο, και
- να αποτελεί δραστηριότητα –κατά κύριο λόγο– κυβερνητικών ή μη κυβερνητικών, εμπορικών ή μη οργανισμών.

1 Η εμπειρία

Η αλήθεια είναι ότι η ύπαρξη ή όχι ορολογικής πολιτικής [στο εξής *ΟΠ*] σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον δεν αντιστοιχεί σε κάτι άσπρο-μαύρο αλλά μάλλον σε διαβαθμίσεις του γκρι. Βέβαια, από τη στιγμή που πρόκειται για, στοιχειώδη έστω, στρατηγική, μια ΟΠ, για να δικαιολογεί τον τίτλο της, προϋποθέτει μια κάποια συνειδητή και συστηματική προσέγγιση. Δεν απαντάται όμως πάντοτε με κάποιο επίσημο ένδυμα, ούτε είναι συνήθως ολοκληρωμένη στον επιθυμητό βαθμό. Μερικές φορές μπορεί απλώς να παίρνει τη μορφή μιας καθιερωμένης πρακτικής, ενώ άλλες να αποτελεί μια δευτερεύουσα και ίσως αφανή συνιστώσα μιας πολιτικής που αναφέρεται σε ένα «ευρύτερο» πλαίσιο. Γι' αυτό και γενικά δεν αφθονούν τα χαρακτηριστικά παραδείγματα σύλληψης και εφαρμογής μιας ΟΠ.

Οι αξιομνημόνευτες περιπτώσεις εθνικής⁴ ΟΠ δεν φτάνουν ούτε σε διψήφιο αριθμό. Ο Καναδάς (Κεμπέκ), η Καταλονία, η Γαλλία, η Ουαλία, η Ιρλανδία, η Χώρα των Βάσκων και η Νότια Αφρική είναι πάνω-κάτω τα επιφανέστερα μέλη αυτής της πολύ μικρής λέσχης⁵. Και είναι φανερό ότι πρόκειται σχεδόν αποκλειστικά (με την εξαίρεση της Γαλλίας) για περιπτώσεις όπου υπάρχουν μειονοτικές γλώσσες –λιγότερο ή περισσότερο επαπειλούμενες– για τις οποίες έχει υιοθετηθεί από τις επίσημες αρχές μια πολιτική προστασίας ή ενίσχυσης. Οι ιστορικές και κοινωνικοπολιτικές συνθήκες διαφέρουν ασφαλώς αισθητά, είναι παρούσα όμως η συνειδητή και συστηματική προσέγγιση των ζητημάτων

³ Στην περίπτωση μιας εθνικής ορολογικής πολιτικής, ο δεσμός αυτός εμφανίζεται συνήθως ισχυρός. Αντίθετα, στην περίπτωση της ορολογικής πολιτικής ενός διεθνούς οργανισμού που δραστηριοποιείται σε συγκεκριμένο τομέα (π.χ. ΠΟΥ), αδυνατίζει σημαντικά.

⁴ Είναι η «κλασική» ΟΠ, που έχει εφαρμογή σε εθνικό επίπεδο (σε συγκεκριμένο κράτος) ή στο επίπεδο μιας λίγο ή πολύ αυτόνομης γλωσσικής κοινότητας. Λόγω και του μεγαλύτερου ενδιαφέροντος που παρουσιάζει για την ελληνική πραγματικότητα, έχει στην παρούσα ανακοίνωση τον πρώτο λόγο.

⁵ Λιγότερο τυπικές περιπτώσεις ΟΠ απαντούν ενίοτε εκεί όπου υπάρχει κάποια οργανωμένη ορολογική δραστηριότητα, συνήθως με την καταλυτική παρουσία κάποιου φορέα ή δικτύου.

ανάπτυξης, διαχείρισης και διάχυσης της ορολογίας, με κυρίαρχο κίνητρο την ενίσχυση του «οπλοστασίου» μιας γλώσσας που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση. Μια σημαντική θεσμική στήριξη, ή τουλάχιστον ένα έντονο ρεύμα αποδοχής στην κοινωνία, φαίνεται επίσης να είναι κοινό στοιχείο στις προσπάθειες αυτές.

Η Unesco, γνωρίζοντας καλά τη σπουδαιότητα της Ορολογίας και του ορολογικού σχεδιασμού για την επιστημονική και τεχνική πληροφόρηση και εκπαίδευση, ήδη από τη δεκαετία του 1980 είχε επεξεργαστεί, κυρίως στους κόλπους του Infoterm, «οδηγούς» και άλλες εκδόσεις για ζητήματα ΟΠ, με έμφαση στις ανάγκες των αναπτυσσόμενων χωρών. Η δραστηριότητα αυτή οδήγησε το 2005 στην έκδοση «Κατευθυντήριες γραμμές για ορολογικές πολιτικές» (*Guidelines for Terminology Policies*), που αποτελεί έκτοτε το κυριότερο σημείο αναφοράς για το αντικείμενο αυτό. Μια συντομευμένη και ελαφρώς τροποποιημένη μορφή του είναι και το Σχέδιο Διεθνούς Προτύπου ISO/DIS 29383, που αναμένεται να γίνει Διεθνές Πρότυπο εντός του 2010. Τα κείμενα αυτά αντικατοπτρίζουν το απόσταγμα της εμπειρίας διεθνώς και, πάντοτε με τη λογική του «κοινού παρονομαστή», παρέχουν μια καλή πρακτική για τη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας ΟΠ, υιοθετώντας κυρίως μια οπτική ανάλογη με εκείνη της διαχείρισης ενός έργου.

Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, τα ζητήματα της ΟΠ δεν έχουν ωριμάσει όσο θα περίμενε κανείς με δεδομένη τη συνεχή πίεση της πολυγλωσσίας. Στο πλαίσιο του έργου POINTER το 1996 είχαν μελετηθεί διάφορα σημεία που άπτονται άμεσα μιας ΟΠ σε ευρωπαϊκό επίπεδο και είχαν γίνει σχετικές συστάσεις, η συνέχεια όμως ήταν μάλλον φτωχή, με κάποια μεμονωμένα ενδιαφέροντα αποτελέσματα από τα έργα EuroTermBank, ENABLER και EUROMAP. Το έργο TDCnet και η πρόβλεψη για λειτουργία του ETIS (European Terminology Information Server) είναι δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα ελπιδοφόρων εγχειρημάτων που δεν τελεσφόρησαν. Πρόσφατες πρωτοβουλίες όπως η ερευνητική υποδομή CLARIN και το θεματικό δίκτυο FLARENET αναθερμαίνουν κάποιες προσδοκίες, τουλάχιστον σε σχέση με τον συντονισμό σε κρίσιμα ζητήματα.

Γενικά παρατηρείται διεθνώς, ιδίως τα τελευταία χρόνια, μια αρκετά έντονη δραστηριότητα στο πεδίο της ΟΠ, η οποία όμως παραμένει κυρίως σε επίπεδο διερεύνησης και/ή ενημέρωσης. Τα εγχειρήματα εφαρμογής ΟΠ είναι λίγα, και ακόμη λιγότερα αυτά που έχουν ικανό παρελθόν, και από την άποψη αυτή είναι βέβαιο ότι πολλά μένουν ακόμη να μάθουμε.

Η ελληνική εμπειρία, ή καλύτερα προϊστορία, δεν είναι και τόσο φτωχή όσο θα φανταζόταν κανείς κρίνοντας από την ανυπαρξία εθνικής ΟΠ σήμερα. Αρκεί να ρίξει μια ματιά στις μελέτες που εκπονήθηκαν εν όψει του Συντονισμένου Ερευνητικού Προγράμματος «Απόδοση Ορολογίας στα Ελληνικά» το 1991 και του Εθνικού Προγράμματος Ορολογικού

Συντονισμού (ΕΠΟΣ) το 2000, για να διαπιστώσει ότι αποτελούσαν συνολικές προτάσεις για μια πολυδιάστατη εθνική ΟΠ, με σαφές όραμα και διαθεματική προσέγγιση. Είναι πραγματικά ατυχές, αν όχι λυπηρό, που κανένα από τα προγράμματα αυτά δεν υλοποιήθηκε τελικά, κάτι που δεν είχε σχέση παρά με την ανεπάρκεια των «αρμόδιων» για τις αναγκαίες ενέργειες σε επίπεδο λήψης αποφάσεων. Είναι και βέβαιο όμως ότι η μαγιά – και κάτι παραπάνω – για μια εθνική ΟΠ υπάρχει. Και χωρίς αμφιβολία θα πρέπει πάλι να αναλάβουν δράση οι άμεσα ενδιαφερόμενοι. Ο ρόλος των τελευταίων είναι που θα μας απασχολήσει στη συνέχεια, ένας ρόλος ο οποίος συχνά υποβαθμίζεται στην πράξη παρά την σημασία του για την επιτυχία μιας ΟΠ.

2 Οι εμπλεκόμενοι και η ορολογική πολιτική

Θα εστιάσουμε την προσοχή μας στην κεντρική θέση που κατέχουν οι εμπλεκόμενοι στη σκηνή της ΟΠ, φωτίζοντας μεταξύ άλλων πτυχές της ΟΠ που διερευνούν το περιβάλλον, προετοιμάζουν το κλίμα, διαμορφώνουν το πλαίσιο και διασφαλίζουν τις συνθήκες για μια ουσιαστική συμμετοχή τους.

2.1 Προετοιμάζοντας το έδαφος

→ Ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης

Η αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης αποτελεί τη βάση όχι μόνο για τις επιλογές που γίνονται σε κάθε βήμα της ΟΠ αλλά και για την επιχειρηματολογία που αναπτύσσεται ενώπιον τρίτων. Επένδυση στην προεργασία αυτή έχει ως αποτέλεσμα την εξοικονόμηση χρόνου και χρήματος, ενώ διευκολύνει και την εύρεση ερεισμάτων για την ΟΠ σε διάφορα επίπεδα. Καθώς μάλιστα στη συγκεκριμένη φάση απαιτείται η συμμετοχή διαφόρων εμπλεκόμενων, δημιουργείται και ο πρώτος πυρήνας που θα στηρίξει τα επόμενα βήματα.

Παρόλ' αυτά, η τόσο αναγκαία αυτή προεργασία συχνά παραμελείται, ή και παρακάμπτεται εντελώς. Αυτό συνήθως οφείλεται σε αντικειμενική ή υποκειμενική έλλειψη χρόνου και/ή πόρων, όχι σπάνια όμως και σε μια αίσθηση από την πλευρά των υπεύθυνων του όλου εγχειρήματος, ιδίως όταν πρόκειται για ειδικούς της Ορολογίας, ότι διαθέτουν ικανή εποπτεία του χώρου και του αντικειμένου ώστε να παρακάμψουν αυτή τη φάση, κάτι που συχνά αποδεικνύεται αργότερα μεγάλο σφάλμα.

Η μελέτη της τρέχουσας κατάστασης περιλαμβάνει ασφαλώς την καταγραφή και ανάλυση των εμπλεκόμενων και των υφιστάμενων ορολογικών πόρων και δραστηριοτήτων, αλλά και του γενικότερου γλωσσικού, κοινωνικοπολιτισμικού και θεσμικού περιβάλλοντος που επηρεάζει τα ορολογικά πράγματα.

Έτσι, ο εντοπισμός αδυναμιών και προβλημάτων (ελλείψεων, επικαλύψεων, αντιφάσεων κ.τ.ό.) αλλά και θετικών σημείων, η αξιολόγηση και ιεράρχηση των αναγκών και η

στοχοθεσία βασίζονται σε πραγματικά στοιχεία και όχι σε γενικές παραδοχές, πράγμα που περιορίζει σημαντικά και την αβεβαιότητα τόσο στην προδιαγραφή των αναμενόμενων αποτελεσμάτων όσο και στην εκτίμηση του κόστους.

→ **Ενημέρωση και ευαισθητοποίηση**

Με την πρώτη αναγνώριση του εδάφους, ή και παράλληλα με αυτή, είναι σημαντικό να καταρτίζονται και να υλοποιούνται δράσεις ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης γύρω από τα ορολογικά θέματα γενικότερα και σχετικά με την αναγκαιότητα μιας σαφούς ΟΠ ειδικότερα. Οι δράσεις αυτές έχουν αποδέκτες τους διάφορους εμπλεκόμενους στην ορολογική δραστηριότητα (λειτουργώντας μάλιστα ως το πρώτο βήμα για μια πιο ενεργό συμμετοχή), και το περιεχόμενό τους θα πρέπει να προσαρμόζεται ανάλογα. Δύο είναι οι κυριότερες ομάδες αποδεκτών: οι χρήστες της ορολογίας και οι παράγοντες που παρέχουν οικονομική ή θεσμική στήριξη στην ορολογική δραστηριότητα. Ειδικά για τους τελευταίους, η ευαισθητοποίησή τους μπορεί να κάνει τη διαφορά μεταξύ της παροχής μιας απλής «επίσημης» έγκρισης της ΟΠ και μιας ουσιαστικής δέσμευσης για την υλοποίησής της.

Το πόσο αναγκαίες είναι τέτοιες δράσεις γίνεται κατανοητό αν αναλογιστεί κανείς τούτο: παρά το γεγονός ότι διανύουμε μια περίοδο μεγάλης «έκρηξης» στις τεχνολογίες της πληροφορίας και της επικοινωνίας και η διείσδυση τους στην καθημερινή προσωπική και επαγγελματική ζωή είναι τέτοια που ό,τι συνδέεται με τον έναν ή τον άλλο τρόπο μαζί τους τραβά σχεδόν αυτόματα την προσοχή, η Ορολογία έχει «καταφέρει» να παραμένει στην αφάνεια. Πολλοί είναι αυτοί που δεν κατανοούν στοιχειωδώς έστω την έννοια, και ακόμη περισσότεροι αυτοί που δεν έχουν καμία επίγνωση της απουδιαιότητάς της. Ίσως ο βασικός λόγος γι' αυτό να είναι ότι όταν κάτι βρίσκεται σχεδόν παντού γίνεται τελικά αόρατο. Και τελικά δύσκολα πείθεις ότι ένα τόσο κοινό αγαθό χρειάζεται κάποια ιδιαίτερη προσοχή.

Ένας διάυλος που, εφόσον αξιοποιηθεί με γνώση και συνέπεια, μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματικός στη διαμόρφωση μιας εν γένει θετικής στάσης απέναντι στην Ορολογία είναι το εκπαιδευτικό σύστημα σε όλα τα επίπεδα, συμπεριλαμβανομένων και των προγραμμάτων κατάρτισης και διά βίου μάθησης. Επίσης, πολύ χρήσιμη είναι και η ανοιχτή έκφραση υποστήριξης της «υπόθεσης» της Ορολογίας εκ μέρους προσώπων που διαθέτουν κάποια επιρροή στην κοινωνία γενικά ή σε συγκεκριμένους χώρους.⁶

⁶ Ιδιαίτερα αποτελεσματική έχει φανεί και η διεργασία της διαβούλευσης, η οποία έχει «πολυχρηστικό» χαρακτήρα. Η διαβούλευση έχει εφαρμογή τόσο στην ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης και στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση όσο και ως «μηχανισμός» ενεργοποίησης των εμπλεκόμενων και διάυλος για την αξιοποίηση της συμβολής τους, και μπορεί να διεξάγεται μέσω συναντήσεων, ημερίδων, συνεδρίων, συνεντεύξεων, και ερευνών με χρήση ερωτηματολογίου.

Καθώς ο στόχος είναι να «περάσει το μήνυμα» σε ανθρώπους που κατά κανόνα δεν είναι ειδικοί στο αντικείμενο, μεγάλο ρόλο παίζει η απλότητα και η σαφήνεια στον λόγο και στον τρόπο παρουσίασης. Αυτό μπορεί να σημαίνει ακόμη και αποφυγή μιας συνεχούς αναφοράς στην ίδια την «Ορολογία» και εναλλακτική χρησιμοποίηση μιας έμμεσης αναφοράς μέσω των δραστηριοτήτων που συνδέονται άρρηκτα μαζί της (όπως η πληροφόρηση και η μετάδοση της γνώσης), για την ανάδειξη ασφαλώς και πάλι της ζωτικής σημασίας της Ορολογίας.

Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση ουσιαστικά δεν σταματούν ποτέ. Ακόμη και στην ιδανική περίπτωση όπου τα πράγματα έχουν προχωρήσει σύμφωνα με τον σχεδιασμό και η ΟΠ φαίνεται να υλοποιείται χωρίς προβλήματα, πάντοτε θα πρέπει να προβάλλονται τα αποτελέσματα της ορολογικής δραστηριότητας και να προωθούνται όλα τα σχετικά ζητήματα στο προσκήνιο και στον χώρο της δημόσιας συζήτησης. Μόνον έτσι διαμορφώνεται και διατηρείται το κλίμα αποδοχής που είναι απαραίτητο για την επιτυχία της ΟΠ σε βάθος χρόνου. Επιτυχία που, ας μην ξεχνάμε, δεν μετριέται με την άνθηση της ορολογικής δραστηριότητας αυτής καθεαυτής αλλά με την υιοθέτηση των όρων στην πράξη από τους χρήστες.

→ Η διαχείριση αλλαγής

Η υλοποίηση μιας ΟΠ είναι βέβαιο ότι προϋποθέτει ή επιφέρει μικρές ή μεγάλες αλλαγές σε διάφορα επίπεδα και χώρους, αλλαγές που μπορεί να αφορούν πρακτικές, νοοτροπίες κ.λπ. Όσο μεγαλύτερο είναι το βάθος ή το εύρος μιας αλλαγής, και όσο στενότερα τα χρονικά περιθώρια προσαρμογής, τόσο μεγαλύτερη είναι και η αντίσταση που αυτή βρίσκει.

Για την αντιμετώπιση τέτοιων καταστάσεων, είναι χρήσιμο να εφαρμόζονται τεχνικές διαχείρισης αλλαγής (change management). Η έγκαιρη διάγνωση παίζει μεγάλο ρόλο (βλ. και «Ανάλυση της τρέχουσας κατάστασης»), ενώ η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση μπορούν να έχουν και εδώ εντυπωσιακά αποτελέσματα, καθώς η αντίσταση συχνά δεν είναι παρά η έκφραση μιας στάσης δυσπιστίας ή ενός αισθήματος φόβου απέναντι στο καινούργιο και άγνωστο. Μπορεί βέβαια να πρόκειται και για μια πιο συνειδητή επιλογή «υπέρ της αδράνειας», χωρίς να αποκλείεται και η περίπτωση της προάσπισης θιγόμενων συμφερόντων.

Σε κάθε περίπτωση, η ανάδειξη των θετικών συνεπειών της ΟΠ, η παροχή κινήτρων και/ή κατάρτισης (ως μέσων «υποβοήθησης» της προσαρμογής, ανάλογα με την περίπτωση), και κυρίως η υιοθέτηση, κατά το δυνατόν, των «μικρών βημάτων» αντί των «μεγάλων αλμάτων» είναι τεχνικές που εφαρμόζονται σε τέτοιες περιπτώσεις.

2.2 Οι εμπλεκόμενοι στο επίκεντρο της ΟΠ

→ Ποιοί είναι οι εμπλεκόμενοι σε μια ΟΠ;

Σύμφωνα με έναν ορισμό από σχετικό κείμενο της Παγκόσμιας Τράπεζας⁷, ο εμπλεκόμενος (stakeholder) είναι «φυσικό πρόσωπο, ανοργάνωτη ομάδα φυσικών προσώπων ή οργανισμός (συλλογικό όργανο) με δεδηλωμένο ή ενδεχόμενο συμφέρον σε ένα ζήτημα πολιτικής»⁸. Προκειμένου για μια ΟΠ, επομένως, θεωρητικά όλοι –πρόσωπα, ομάδες ή οργανισμοί– όσοι μετέχουν σε μια γλωσσική κοινότητα ή σε μια κοινότητα ειδικής γνώσης, είναι εμπλεκόμενοι.

Με γνώμονα τον «ρόλο» που παίζουν στον κύκλο της ορολογικής δραστηριότητας, μπορούμε να τους ομαδοποιήσουμε ως εξής:

- δημιουργοί ορολογίας (π.χ. επιστήμονες, τεχνικοί, επαγγελματίες),
- παραγωγοί ορολογικών προϊόντων και υπηρεσιών (π.χ. ορολόγοι, λεξικογράφοι, μεταφραστές, μέλη επιτροπών τυποποίησης, δημιουργοί οροπληροφορικών εφαρμογών),
- διανομείς ορολογικών προϊόντων και υπηρεσιών (π.χ. εκδότες λεξικών, παροχείς υπηρεσιών πληροφόρησης), και
- χρήστες ορολογίας και ορολογικών προϊόντων και υπηρεσιών (δυσνητικά, όλοι οι πολίτες).

Εδώ θα πρέπει να προστεθεί και η «ειδική» κατηγορία όσων εμπλέκονται στην παροχή θεσμικής και οικονομικής στήριξης στην ορολογική δραστηριότητα (π.χ. δημόσιες αρχές, χορηγοί).

Τονίζουμε, ωστόσο, ότι η ομαδοποίηση αυτή δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί στην πράξη για να τοποθετηθεί «ετικέτα» σε συγκεκριμένα πρόσωπα ή οργανισμούς, ούτε καν σε σχέση με την «ιδιότητά» τους (γι' αυτό και τα εντός παρενθέσεων παραδείγματα είναι τελείως ενδεικτικά). Ένας επιστήμονας, λόγου χάρη, μπορεί να είναι ανάλογα με την κατάσταση δημιουργός ορολογίας (παράγοντας νέα γνώση), παραγωγός ορολογικού προϊόντος (συντάσσοντας ένα γλωσσάριο στο αντικείμενο της ειδικότητάς του) και βέβαια χρήστης.

→ Ποια τα οφέλη για μια ΟΠ από τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων;

Έστω και αν θεωρούμε αυτονόητο ότι η συμμετοχή των εμπλεκόμενων έχει να προσφέρει πολλά, καλό είναι να αναφερθούμε σε συγκεκριμένα σημεία όπου εντοπίζονται οφέλη:

- Το γεγονός ότι κάποιος μετέχει στη διαμόρφωση και υλοποίηση μιας πολιτικής, καθιστά συνήθως ευμενέστερη τη στάση του απέναντι στην πολιτική. Και μόνον το γεγονός ότι του παρέχεται η δυνατότητα συμμετοχής μπορεί να έχει ανάλογο αποτέλεσμα (και, σε κάθε

⁷ <http://www1.worldbank.org/publicsector/anticorrupt/PoliticalEconomy/PDFVersion.pdf>

⁸ Απόδοση του γράφοντα.

περίπτωση, δεν αφήνει εντυπώσεις «αποκλεισμού»). Ακόμη περισσότερο, μπορεί να καλλιεργηθεί ένα πνεύμα προσήλωσης στους στόχους της ΟΠ, οι οποίοι μέσα από τη συμμετοχή υιοθετούνται από τον καθένα χωριστά και από όλους μαζί.

- Όταν τα «συμφέροντα» (προσδοκίες) και οι σχετικές ζυμώσεις βρίσκουν έκφραση εντός του πλαισίου της ΟΠ, διευκολύνεται η διαχείρισή τους. Με ανάλογο τρόπο, αμβλύνονται οι όποιες αντιδράσεις στην ΟΠ και στις συνέπειες της εφαρμογής της. Η συμμετοχή δημιουργεί τις προϋποθέσεις για συναίνεση.

- Η συμμετοχή μπορεί να μεταφράζεται σε πρακτική συμβολή, εφόσον βέβαια βρίσκει γόνιμο έδαφος, πράγμα που σημαίνει ότι η ΟΠ θα πρέπει να διαθέτει εξ αρχής τον ανάλογο προσανατολισμό και να προβλέπει σχετικά ένα σαφές πλαίσιο και κατάλληλες διαδικασίες.

- Η συμμετοχή, όταν οδηγεί σε ουσιαστικό συντονισμό και συνένωση δυνάμεων, μπορεί να επιτύχει πολύτιμη εξοικονόμηση πόρων, συχνά σε βαθμό τέτοιο που να ανάγεται σε σημαντικό παράγοντα οικονομοτεχνικής στήριξης της ΟΠ.

- Η ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων μέσα από τη συμμετοχή τους στην ΟΠ ενισχύει το πνεύμα συνεργασίας και ομαδικότητας, και μπορεί να οδηγήσει περαιτέρω ακόμη και σε «εταιρικές σχέσεις» με συγκεκριμένο αντικείμενο ή στο ευρύτερο πεδίο δραστηριοποίησής τους.

- Η σχέση των εμπλεκόμενων με την ορολογική δραστηριότητα είναι δεδομένη, και ως εκ τούτου τυχόν παραμερισμός τους μπορεί να οδηγήσει την ΟΠ σε στρεβλώσεις.

→ **Πώς σχεδιάζεται η συμμετοχή των εμπλεκόμενων;**

(- Ποιος συμμετέχει;)

Καθώς η επιτυχία μιας πολιτικής με τόσο ευρύ πεδίο εφαρμογής όσο αυτό της ΟΠ είναι απόλυτα συνυφασμένη με μια ευρεία βάση αποδοχής και στήριξής της, είναι προς το συμφέρον της ΟΠ να «αγκαλιάσει» μέχρι και τον τελευταίο (τρόπος του λέγειν) εν δυνάμει εμπλεκόμενο, έστω και με τη μορφή της συστηματικής ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης. Επομένως, και εφικτό και επιθυμητό είναι μια ΟΠ να παρουσιάζεται ανοικτή, χωρίς στεγανά και αποκλεισμούς, τόσο με την πρόθεση να καταστήσει κοινωνούς όλους τους εμπλεκόμενους όσο και με την ετοιμότητα να αξιοποιήσει την όποια συνεισφορά τους.

(- Σε ποιο βαθμό συμμετέχει;)

Τούτου λεχθέντος, ασφαλώς και δεν δύναται μια ΟΠ να επιφυλάσσει την ίδια μεταχείριση σε όλους τους εμπλεκόμενους. Κάτι τέτοιο, άλλωστε, αντενδείκνυται, αν μη τι άλλο διότι το «συμφέρον» του ενός εμπλεκόμενου μπορεί να μη συμβαδίζει με εκείνο ενός άλλου. Είναι

σημαντικό πάντως για την επίτευξη συναίνεσης να γίνονται σεβαστά στο μέτρο του δυνατού όλα τα «συμφέροντα».

Όσο για τη στάθμιση που θα εφαρμόσει η ΟΠ για την ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση των προβλέψεων της σε σχέση με τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων, μπορεί να αξιοποιηθεί ενδεικτικά συγκεκριμένη μεθοδολογία που ακολουθείται κατά την ανάλυση των εμπλεκόμενων (stakeholders analysis) και σύμφωνα με την οποία αξιολογείται αφενός το «συμφέρον» του κάθε εμπλεκόμενου (η φύση και ο βαθμός της σχέσης του με την ΟΠ) και αφετέρου η «ισχύς» ή «επιρροή» του (η δυνατότητά του να επηρεάσει θετικά ή αρνητικά την ΟΠ). Πρακτικά, η ανάλυση αυτή μπορεί να αποτελέσει τη βάση για την υιοθέτηση επιμέρους στρατηγικών που σκοπό έχουν να «κατευθύνουν»⁹ τη στάση και τη δράση των εμπλεκόμενων προς όφελος της ΟΠ.

Σημειώνουμε μόνον ότι ορισμένοι «χώροι» –έρευνα, εκπαίδευση, τυποποίηση, τεχνική συγγραφή (πρωτότυπη ή μετάφραση), πληροφόρηση (τεκμηρίωση και ανάκτηση της πληροφορίας)– θα πρέπει, λόγω της «οριζόντιας» σχέσης που έχουν (όπως και η ίδια η Ορολογία) με την ειδική γνώση και επικοινωνία, να μετέχουν όσο το δυνατόν πιο ενεργά στην ΟΠ. Αυτό ισχύει ασφαλώς και για τους «χώρους» με τους οποίους η Ορολογία βρίσκεται σε διαρκή επαφή σε επίπεδο θεωρίας, μεθοδολογίας και τεχνολογικών εφαρμογών: γλωσσολογία, λεξικογραφία, γλωσσική τεχνολογία...

(- Πώς συμμετέχει;)

Η ΟΠ καλείται να εντάξει σε ένα γόνιμο πλαίσιο συμμετοχής τη δεδομένη σχέση του κάθε εμπλεκόμενου με τα ορολογικά πράγματα. Γι' αυτό και δεν απαιτείται ως επί το πλείστον πρόβλεψη ειδικών και διακριτών δράσεων στην κατεύθυνση αυτή. Απλώς οι γνωστές διεργασίες της ορολογικής δραστηριότητας θα πρέπει να σχεδιάζονται έτσι ώστε να ενσωματώνουν τις επιμέρους στρατηγικές για τη συμμετοχή των εμπλεκόμενων. Παραθέτουμε ορισμένα γενικά παραδείγματα:

- Η ανάπτυξη ενός ορολογίου δεν αρκεί να γίνεται με τη συμμετοχή των ειδικών του αντίστοιχου τομέα, αλλά θα πρέπει να εκκινεί από την αξιολόγηση των αναγκών και να βασίζεται στη βούληση των άμεσα ενδιαφερόμενων –που είναι και οι τελικοί χρήστες– να στηρίξουν με κάθε τρόπο τόσο την επεξεργασία όσο και τη διάχυση και υιοθέτηση των όρων. Στην ιδανική περίπτωση, η «αγορά» του συγκεκριμένου τομέα έχει ήδη διαπιστώσει

⁹ Διευκρινίζουμε ότι ο «σχεδιασμός» της συμμετοχής των εμπλεκόμενων όχι μόνο δεν είναι αναγκαστικά μια επιλογή που επιβάλλεται «από πάνω προς τα κάτω» αλλά προϋποθέτει την αφομοίωση ενός συμμετοχικού μοντέλου που επιτρέπει μια δυναμική τροφοδότηση «από κάτω προς τα πάνω» με τη λογική του διαλόγου και της συναίνεσης.

τη σχετική ανάγκη, και άρα προϋπάρχει «ζήτηση». Γενικά, η στήριξη που παρέχει ένας τομέας στην ανάπτυξη του αντίστοιχου ορολογίου είναι ένας πολύ σημαντικός δείκτης ωριμότητας που δεν θα πρέπει να παραβλέπεται, καθώς κρίνει σε μεγάλο βαθμό την επιτυχία ή την αποτυχία του εγχειρήματος.

- Η διάχυση των όρων είναι μια σύνθετη διεργασία για τον «έλεγχο» της οποίας απαιτείται εκ των πραγμάτων ευρεία συνεργασία και συναίνεση. Στην περίπτωση, μάλιστα, όπου τα κανάλια διάχυσης ξεφεύγουν από τα στενά πλαίσια του αντίστοιχου τομέα (όπως συμβαίνει με τα ΜΜΕ), η διασφάλιση της απολύτως αναγκαίας –επαναλαμβάνουμε– συμμετοχής τους παρουσιάζει πολλές ιδιαιτερότητες. Το γεγονός και μόνον ότι εδώ πρόκειται για τον επαγγελματικό χώρο της επικοινωνίας που διακινεί τους όρους ως μέρος ενός προϊόντος που συσκευάζεται και διατίθεται με συγκεκριμένο τρόπο είναι ενδεικτικό. Μόνον εφόσον οι ιδιαιτερότητες αυτές αντιμετωπιστούν με ευαισθησία και κατανόηση, μπορεί να εγκαθιδρυθεί μια σχέση εμπιστοσύνης που θα ανοίξει τον δρόμο για τη συνεργασία.

- Η ορολογική έρευνα περνάει από τον ακαδημαϊκό και ερευνητικό χώρο, αλλά αυτό δεν είναι κάτι που γίνεται αυτόματα. Ειδικά για να αναπτυχθεί στοχευμένη, εφαρμοσμένη ερευνητική δραστηριότητα που να καλύπτει ανάγκες που συνδέονται με την υλοποίηση μιας ΟΠ, προαπαιτείται η καλλιέργεια μιας σχέσης των εμπλεκόμενων που προέρχονται από τον ακαδημαϊκό χώρο με τους λοιπούς εμπλεκόμενους. Η σχέση αυτή συχνά δεν είναι εύκολη, κυρίως όταν είναι μεγάλες οι διαφορές στην οπτική γωνία. Γι' αυτό και μια ειλικρινής και συστηματική επαφή είναι πάντοτε ένα καλό πρώτο βήμα.

- Στην κυρίως ορολογική εργασία, υπάρχει η παράδοση που (ιδανικά) θέλει ορολόγους, γλωσσολόγους και ειδικούς του θεματικού πεδίου να εργάζονται στο πλαίσιο μιας ομάδας ή επιτροπής, για ένα ολοκληρωμένο αποτέλεσμα, προϊόν της απαραίτητης σύνθεσης των διαφορετικών τους θεωρήσεων. Το υπόδειγμα μιας τέτοιας ομαδικής εργασίας μπορεί και πρέπει σήμερα να αποτελέσει τον πυρήνα μιας πιο ανοικτής συνεργατικής ορολογικής εργασίας, η οποία θα μπορέσει να αξιοποιήσει τον φύσει κατανοημένο χαρακτήρα της ορολογικής δραστηριότητας μέσα από τις σύγχρονες διαδικτυακές τεχνολογίες¹⁰. Ακριβώς όμως λόγω της ευρείας συμμετοχής που μπορεί έτσι να προκύψει, χρειάζεται προσοχή ο σχεδιασμός των διαδικασιών και η διαχείριση της ροής εργασίας, ενώ είναι πολύ σημαντικό να προβλέπονται δράσεις κατάρτισης και επιστημονικής πληροφόρησης που θα ενισχύουν την αναγκαία κοινή μεθοδολογική βάση.

¹⁰ Είναι χαρακτηριστικό ότι οι τεχνολογίες αυτές έχουν ήδη δημιουργήσει μια νέα «κουλτούρα» στην οποία κυριαρχούν οι «κοινότητες», η ανταλλαγή πληροφοριών και απόψεων, και η συνεργατική ανάπτυξη περιεχομένου (βλ. wikis κ.ά.)

→ Ο ρόλος των χρηστών της ορολογίας

Ένα εξαιρετικά σημαντικό σημείο εδώ είναι ο διπλός ρόλος-κλειδί που παίζουν οι, σε πρώτη ανάγνωση, «παθητικοί» εμπλεκόμενοι (οι χρήστες της ορολογίας). Από τη μια, πολλοί από αυτούς, ιδίως οι πιο συστηματικοί χρήστες (π.χ. μεταφραστές), είναι παράλληλα και αρκετά «ενεργητικοί» εμπλεκόμενοι (ως παραγωγοί). Θεωρητικά κάτι τέτοιο δεν θα έπρεπε να συμβαίνει, είναι όμως κάτι που δεν μπορεί να αποφευχθεί απόλυτα, καθώς υπάρχει πάντοτε ένα κενό ανάμεσα στην εμφάνιση και στην κάλυψη μιας ανάγκης, κενό που ακόμη και στην καλύτερη περίπτωση κάποιες φορές θα μπαλώνεται εκ των ενόντων. Αυτό που όμως εμφανίζεται ως πρόβλημα, είναι παράλληλα μια ευκαιρία: οι χρήστες που γίνονται παραγωγοί λόγω ανάγκης αποτελούν για την Ορολογία ένα πολύτιμο δυναμικό, η αξιοποίηση του οποίου είναι αποφασιστικής σημασίας για τη δημιουργία της απαραίτητης βάσης γνώσης, για τη σύνθεση των απόψεων και την επίτευξη συναίνεσης.

Από την άλλη, οι χρήστες είναι οι τελικοί και αμείλικτοι κριτές κάθε ορολογικού προϊόντος, ο μόνος λόγος ύπαρξης του οποίου, άλλωστε, είναι να καλύψει τις ανάγκες επικοινωνίας τους. Και εδώ τα πράγματα δεν είναι και τόσο απλά: ένας όρος με τις καλύτερες προδιαγραφές και συστάσεις είναι πάντα πιθανό να μείνει στο ράφι (ακόμη και με το καλύτερο μάρκετινγκ). Η εμφύτευση (γαλλ. *implantation*) των όρων είναι ένα σύνθετο φαινόμενο, που χρειάζεται προσεκτική εξέταση και ανάλυση. Γι' αυτό και μια ΟΠ, καθαρά για να αυξήσει την αποτελεσματικότητά της, οφείλει να αφουγκράζεται τους λεπτούς κοινωνιογλωσσικούς μηχανισμούς που, με τη δική τους λογική, κρίνουν συχνά την έκβαση των ορολογικών πραγμάτων. Σε κάθε περίπτωση, η άποψη των χρηστών, έστω και αν είναι η άποψη των μη ειδικών, έχει τον τελευταίο λόγο. Όταν η άποψη αυτή συνεκτιμάται εγκαίρως, περιορίζονται και οι δυσάρεστες εκπλήξεις.

2.3 Η δικτύωση ως στρατηγική επιλογή μιας ΟΠ

Εξετάσαμε τον κομβικό ρόλο των εμπλεκόμενων, καθώς και πτυχές, επιμέρους πρακτικές και μηχανισμούς μιας ΟΠ που σχετίζονται μαζί τους. Γενικότερα, όμως, η ανάδειξη της δυναμικής των εμπλεκόμενων σε μια ΟΠ οδηγεί σε έναν προβληματισμό γύρω από το πώς θα μπορούσε η δυναμική αυτή να διοχετεύεται μέσα από μια δομή που να την εκφράζει με γνήσιο τρόπο και να της παρέχει κάποια σταθερότητα υπόστασης και διάρκεια στον χρόνο.

Θα μπορούσε να πει κανείς ότι, σε περίπτωση όπου υπάρχει ένας φορέας θεσμικά αρμόδιος για την ΟΠ και εφόσον ως προς τα σχήματα και τις διαδικασίες που προβλέπονται στο πλαίσιο της λειτουργίας του φορέα και της υλοποίησης της ΟΠ έχει ληφθεί υπόψη η

παραπάνω δυναμική¹¹, ίσως υπάρχει ένα επαρκές πλαίσιο για το εν λόγω ζητούμενο. Βέβαια αυτό σημαίνει ότι η ύπαρξη, η θεσμική κατοχύρωση και η ορθή λειτουργία του φορέα ως προς τον συγκεκριμένο ρόλο του καθίστανται προαπαιτούμενα. Και η εμπειρία –όχι μόνον η ελληνική– δείχνει ότι, όταν η διασφάλιση των συνθηκών αυτών εξαρτάται εν πολλοίς από τη λήψη αποφάσεων σε πολιτικό επίπεδο, από νομοθετικές και εκτελεστικές πράξεις και από την αποτελεσματική λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, τα περιθώρια αβεβαιότητας είναι πολύ μεγάλα.

Άλλωστε, η γνήσια έκφραση μιας τόσο σύνθετης δυναμικής δύσκολα χωράει σε αυστηρά και άκαμπτα θεσμικά καλούπια, και ακόμη πιο δύσκολα τρέφεται με έτοιμο φαγητό. Η ουσία της δυναμικής των εμπλεκόμενων συνίσταται στην ελεύθερη διατύπωση των απόψεών τους, εντός ή εκτός «ημερησίας διατάξεως», και στη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών. Πρόκειται για μια άσκηση συμμετοχικής δημοκρατίας, όπου όλοι έχουν λόγο και είναι ελεύθεροι να δράσουν, αλλά φέρουν και την ευθύνη των λόγων και των πράξεων τους. Πρόκειται εν τέλει για κάθε αυθόρμητη και άρα ισχυρή δέσμευση σε μια κατεύθυνση ή επιλογή που έχοντας πρώτα ζυμωθεί στην Αγορά των ιδεών κατέκτησε το δικαίωμα να αντιπροσωπεύει κάτι ουσιαστικό.

Το ζητούμενο επομένως στην προκειμένη περίπτωση φαίνεται να αποστρέφεται τις ιεραρχικές δομές και να έχει μια προτίμηση στα δίκτυα. Όχι επειδή το δίκτυο είναι η εύκολη λύση (δεν χρειάζονται και πολλά για να φτιάξεις ένα). Ακριβώς το αντίθετο: επειδή απαιτείται πραγματική προσπάθεια από όλους για να λειτουργήσει, αλλά τουλάχιστον είναι στο χέρι του κάθε ενός χωριστά και όλων μαζί να το πετύχουν.

Ο ανοικτός και κατανεμημένος τρόπος λειτουργίας ενός δικτύου το προστατεύει αποτελεσματικά από βραχυκυκλώματα και υπερτάσεις, ενώ παράλληλα του παρέχει ευελιξία και προσαρμοστικότητα, χαρακτηριστικά πολύ σημαντικά σε ένα περιβάλλον ευμετάβλητο και συχνά αντίξοο. Μια πολιτική, ας μην το ξεχνάμε, δεν είναι ένα έργο με συγκεκριμένη ημερομηνία ολοκλήρωσης, αλλά μια συνεχής διεργασία που οφείλει να ενσωματώνει κάποιες «πρόνοιες» για την «ενεργειακή αυτονομία» της. Από την άποψη αυτή, δεν θα ήταν καθόλου άστοχο να αναφερόμαστε στη δικτύωση όχι ως στρατηγική επιλογή αλλά ως κινητήρια δύναμη της ΟΠ.

Διευκρινίζουμε, προς αποφυγή παρεξηγήσεων, ότι ένα δίκτυο με τον χαρακτήρα που περιγράφουμε δεν υποκαθιστά τον φορέα που αναλαμβάνει την υλοποίηση μιας ΟΠ, αλλά

¹¹ Είναι χαρακτηριστικό ότι, στο πλαίσιο της καθ' ημάς συζήτησης για τη σύσταση Εθνικού Φορέα Ορολογίας, χρησιμοποιήθηκε και η ονομασία *Εθνικό Σύστημα Ορολογίας*, που απηχούσε ίσως καλύτερα το σε μεγάλο βαθμό «πολυμετοχικό» ή «πολυσυλλεκτικό» σχήμα στο οποίο βασιζόταν.

λειτουργεί παράλληλα και σε αλληλεπίδραση μαζί του¹². Εντούτοις, ελλείψει ενός τέτοιου φορέα, το δίκτυο μπορεί να επωμιστεί στην πράξη ορισμένες ζωτικές λειτουργίες της ΟΠ, αν μη τι άλλο για να μην την αφήσει να πέσει σε κώμα... Δεν είναι άλλωστε τυχαίο ότι στις περισσότερες περιπτώσεις μια ΟΠ, έστω με υποτυπώδη ή αποσπασματικό χαρακτήρα, γεννιέται χάρη στις πρωτοβουλίες ενός δικτύου άμεσα ενδιαφερόμενων, που αποφασίζουν να ενώσουν τις δυνάμεις τους ακριβώς για να μπορέσουν να προωθήσουν λύσεις για τις ανάγκες τους¹³.

→ **Εσωτερική και εξωτερική δικτύωση**

Η διάκριση της δικτύωσης σε «εσωτερική» και «εξωτερική» γίνεται με αναφορά στα όρια της γλωσσικής κοινότητας από την οποία εκκινεί. Έτσι, στο πλαίσιο μιας εθνικής ΟΠ, η δικτύωση μεταξύ των εμπλεκόμενων χαρακτηρίζεται εσωτερική, ενώ η δικτύωσή τους με εμπλεκόμενους από χώρους ορολογικής δραστηριότητας άλλων γλωσσικών κοινοτήτων χαρακτηρίζεται εξωτερική (εναλλακτικά, εθνική και διεθνής δικτύωση αντίστοιχα). Και αν η συνάφεια μιας εθνικής ΟΠ με ένα εσωτερικό δίκτυο είναι προφανής, τί έχει να της προσφέρει ένα εξωτερικό δίκτυο;

Για να προσεγγίσουμε το ερώτημα αυτό, θα πρέπει να αμφισβητήσουμε παράλληλα την «επιφανειακή» παραδοχή που υποκρύπτει. Μήπως μια εθνική ΟΠ δεν είναι και τόσο «στενά» εθνική όσο θα περιμέναμε; Μήπως τα «υπερεθνικά» της στοιχεία είναι τόσο πολλά και σημαντικά, ώστε η εξωτερική δικτύωση να ανάγεται σε παράγοντα εξίσου καθοριστικό με την εσωτερική;

Μια ακριβής απάντηση μπορεί να δοθεί μόνο στο πλαίσιο της εκπόνησης μιας συγκεκριμένης ΟΠ. Εδώ θα περιοριστούμε σε τρεις βασικές διαπιστώσεις. Πρώτον, πολλά από αυτά που έχει να προσφέρει ένα εσωτερικό δίκτυο φαίνεται να ισχύουν και στην περίπτωση του εξωτερικού δικτύου. Δεύτερον, η εξωτερική δικτύωση μπορεί να λειτουργήσει ως σημαντικός δίαυλος μεταφοράς τεχνογνωσίας γενικότερα και εμπειρίας από ανάλογες περιπτώσεις ΟΠ ειδικότερα. Και τρίτον, μια εθνική ΟΠ σε ένα ευρύτερο πολυγλωσσικό περιβάλλον, όπως το ευρωπαϊκό, οφείλει ούτως ή άλλως να αναπτύξει συνάψεις με τις ορολογικές δραστηριότητες στις άλλες γλωσσικές κοινότητες, πόσω μάλλον να μετέχει ενεργά στις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνονται σε διεθνές επίπεδο.

Δεν χρειάζεται να πάμε πολύ μακριά για να βρούμε, ως χρήσιμη αναλογία, ένα καταξιωμένο

¹² Στις συστάσεις που περιλαμβάνονται στην έκθεση του έργου POINTER, στην κατηγορία των μέτρων υποδομής, επισημαίνεται ιδιαίτερα η σημασία της παράλληλης λειτουργίας «εθνικών κέντρων ορολογίας» και διαφόρων δικτύων συνεργασίας και συντονισμού.

¹³ Ενδεικτικά αναφέρουμε τα δίκτυα Nordterm, Realiter και RITerm.

μοντέλο δικτύωσης με εφαρμογή τόσο στη διεθνή όσο και στην εθνική σκηνή, το οποίο μάλιστα διαδραματίζει καίριο ρόλο στα ορολογικά πράγματα. Είναι το μοντέλο εργασίας των οργανισμών τυποποίησης, που συνιστά ένα πλαίσιο για ομαδική εργασία και επίτευξη συναίνεσης¹⁴. Μάλιστα η ίδια η έννοια της ΟΠ «οφείλει» πολλά στην κοινότητα της ISO/TC37 για τις συνεχείς προσπάθειές της στην κατεύθυνση της τυποποίησης πολλών και διαφόρων παραμέτρων της ορολογικής δραστηριότητας. Και σημειώνουμε με την ευκαιρία αυτή ότι από μόνο του το έργο της TC37 δίνει ένα ικανό μέτρο των «υπερεθνικών» ή «καθολικών» στοιχείων της δραστηριότητας αυτής και, ως εκ τούτου, μια πειστική απάντηση στο παραπάνω ερώτημα περί της χρησιμότητας της εξωτερικής δικτύωσης σε μια ΟΠ.

3 Επίλογος

Είναι γεγονός ότι ο συντονισμός της ορολογικής δραστηριότητας παραμένει ζητούμενο, όχι μόνο στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς. Πολλές προσπάθειες σβήνουν πριν προλάβουν να αποδώσουν, και ακόμη περισσότερες πριν καν ξεκινήσουν. Δεν πρόκειται βέβαια για κάποια «κατάρρα»... Το αναγκαίο πλαίσιο για αποδοτική και αποτελεσματική ορολογική εργασία το παρέχει μια σαφής ΟΠ. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, όταν η υποστήριξη των επίσημων αρχών δεν είναι χειροπιαστή και σταθερή, και αυτό είναι ο κανόνας και όχι η εξαίρεση, ο δρόμος για μια ΟΠ περνά αναγκαστικά από κάποια μορφή αυτοοργάνωσης των εμπλεκόμενων, αλλιώς το αδιέξοδο είναι δεδομένο. Ακόμη και όταν υπάρχει η επιθυμητή υποστήριξη, και μάλιστα με συγκεκριμένο θεσμικό πλαίσιο, τίποτε δεν πρέπει να θεωρείται δεδομένο και η κατάσταση μπορεί να αλλάξει από τη μια στιγμή στην άλλη.

Αυτό ασφαλώς δεν είναι κάτι που εκπλήσσει. Η σοβαρή αντιμετώπιση των ορολογικών ζητημάτων δεν είναι ένα θέμα που «πουλάει», και μάλλον είναι καλύτερα έτσι (αλλιώς, ποιος ξέρει τι παρασιτικά και τυχοδιωκτικά βαριδία θα έσερνε τώρα μαζί της η Ορολογία...). Το στοίχημα είναι να αξιοποιηθούν οι δυνάμεις που διαθέτει ο χώρος, με πνεύμα συνεργασίας και εξωστρέφειας, ώστε η ορολογική δραστηριότητα, από τη φύση της κατανεμημένη, να πάψει να είναι και κατακερματισμένη. Μια ορολογική κοινότητα οργανωμένη μπορεί να πάρει την τύχη της στα χέρια της και, οπλισμένη με υπομονή και επιμονή, να προωθή τους στόχους της. Και να είναι έτοιμη, φροντίζοντας να διαθέτει τις κατάλληλες εφεδρείες, να διατηρήσει αυτά που έχει κατακτήσει ακόμη και σε εποχές ισχνών αγελάδων.

Η ελληνική ορολογική πραγματικότητα αφήνει ικανά περιθώρια αισιοδοξίας ως προς την προοπτική επιτυχίας μιας εθνικής ορολογικής πολιτικής, κρίνοντας κυρίως με βάση την ύπαρξη των κατάλληλων «υλικών». Το ΕΠΟΣ, έστω και αν σήμερα χαρακτηρίζεται χαμένη(;) :

¹⁴ Και τα Ανθρώπινα Δίκτυα Ορολογίας (ΑΔΟ) του ΕΠΟΣ σε αυτό το μοντέλο βασίζονταν.

ευκαιρία, κατέδειξε ότι υπάρχουν πολύπλευρη γνώση και επαρκής εμπειρία, αλλά και αρκετοί σημαντικοί παράγοντες (εμπλεκόμενοι) που είναι διατεθειμένοι να στηρίξουν ουσιαστικά ένα εγχείρημα ορολογικής πολιτικής. Αυτό που φαίνεται να έλειψε στην προκειμένη περίπτωση ήταν μια εναλλακτική στρατηγική, ένα σχέδιο ανασύνταξης και προσαρμογής στα εκάστοτε δεδομένα. Κάτι που μπορεί να διασφαλιστεί μόνο μέσα από ένα Δίκτυο για την Ορολογία που θα λειτουργεί με συνέπεια και συνέχεια ως το μέσο έκφρασης της βούλησης και των απόψεων-ιδεών των εμπλεκόμενων όχι μόνο για την ευόδωση ενός προγράμματος όπως το ΕΠΟΣ αλλά ευρύτερα για τη διαρκή διαμόρφωση και προώθηση μιας εθνικής ΟΠ. Παράλληλα, το Δίκτυο αυτό μπορεί να αποδειχθεί η πλέον κατάλληλη κοιτίδα για έναν Εθνικό Φορέα Ορολογίας, που, ως το επίσημο όργανο της Πολιτείας, θα επωμιστεί την υλοποίηση της ΟΠ.

Πρακτικά, ένα τέτοιο Δίκτυο μπορεί να δημιουργηθεί με τη συγκρότηση, μέσα από προκαταρκτικές επαφές, ενός αρχικού πυρήνα που θα απευθύνει σε έναν ευρύτερο κύκλο ένα «κάλεσμα» (για να δώσουμε και έναν αγωνιστικό τόνο!): μια βασική περιγραφή –με βραχυπρόθεσμο κατ' αρχήν ορίζοντα– του χαρακτήρα και του αντικειμένου της πρωτοβουλίας, εν όψει της διαβούλευσης μεταξύ των «προθύμων και ικανών» για την εξειδίκευση της μορφής, του τρόπου λειτουργίας και των στόχων του Δικτύου. Βασικός στόχος πάντοτε η απελευθέρωση, η ενίσχυση και η διατήρηση της δυναμικής της ορολογικής κοινότητας που, για να μπορεί ακριβώς να λειτουργεί και να εκφράζεται ως κοινότητα, χρειάζεται ένα τέτοιο σχήμα.

Γνωρίζουμε ότι δεν κομίζουμε κάτι καινούργιο. Πρόθεσή μας είναι να αναδείξουμε αφενός τη σημασία του ορολογικού σχεδιασμού γενικότερα και αφετέρου να εστιάσουμε την προσοχή σε μια πλευρά του, την αξιοποίηση της δυναμικής των εμπλεκόμενων, που θεωρούμε ότι παρέχει μια διέξοδο υλοποίησης στο όραμα για την ανάπτυξη της Ορολογίας. Ο καθηγητής Θεοδόσης Τάσιος κάνει λόγο το 1992 για «Ενθουσιασμό για το θέμα, Φτώχεια μέσων, και Μοναξιά»¹⁵, και παραμένει επίκαιρος. Ας κρατήσουμε τον Ενθουσιασμό, ας σπάσουμε τη Μοναξιά, και τότε σίγουρα μπορούμε να πετύχουμε κάτι, ακόμη και αν τα μέσα δεν είναι τόσο πλούσια.

4 Βιβλιογραφία

ΓΓΕΤ (1991). *Τελική Εκθεση της Ομάδας «Απόδοση Ορολογίας»*. Αθήνα: ΓΓΕΤ.

ΕΠΟΣ - Επιτροπή Συντονισμού (2000). *Σκοποί και Σχέδιο Δράσεων του ΕΠΟΣ*. Τελικό Σχέδιο. Αθήνα: ΓΓΕΤ.

¹⁵ (Τάσιος 1992) Η υπογράμμιση και η χρήση κεφαλαίων είναι του πρωτοτύπου.

- ΕΠΟΣ - Ομάδα Εργασίας (2000). *Επιχειρησιακό Σχέδιο Ορολογίας στο πλαίσιο του ΕΠΟΣ*. Τελικό Σχέδιο. Αθήνα: ΓΓΕΤ.
- Παπαθανασίου, Κ. (1992). «Το Ορολογικό Ζήτημα στον Ελληνικό Χώρο». Στο ΤΕΕ & ΕΛΟΤ/ΤΕ21, *Τυποποίηση Ορολογίας: Πρακτικά Διημέρου Ορολογίας* (Αθήνα, 11-12 Νοεμβρίου 1992). Αθήνα: ΤΕΕ, 37-56.
- Τάσιος, Θ.Π. (1992). «Το Συντονισμένο Ερευνητικό Πρόγραμμα της ΓΓΕΤ “Απόδοση Ορολογίας στα Ελληνικά”». Στο ΤΕΕ & ΕΛΟΤ/ΤΕ21, *Τυποποίηση Ορολογίας: Πρακτικά Διημέρου Ορολογίας* (Αθήνα, 11-12 Νοεμβρίου 1992). Αθήνα: ΤΕΕ, 247-254.
- Antia, B.E. (2000). *Terminology and Language Planning: an alternative framework of discourse and practice*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Antia, B.E. (2008). «Vision and Terminology Policy». *eDITion: Terminologiepolitik. Chancengleichheit, Qualitätssicherung, Kostenminimierung*. 1-2008: 10-13.
- Colomer, R. & Cuadrado, S. (2008). «Catalan Terminological Planning: a Model Based on Social Participation». Στο Ní Ghallchobhair, F. & Nájera, B. (επιμ.), *Minority Languages and Terminology Policies: Proceedings of the Special EAFT Seminar* (Dublin, Ireland, 27-28 July 2007). Vienna: TermNet Publisher, 103-111.
- DGLFLF (2005). *Τα βασικά στοιχεία του συστήματος εμπλουτισμού της γαλλικής γλώσσας* (μτφ. Ζωή Ξενάκη-Βαρλά). ΕΛΕΤΟ.
- Drame, A. (2008). «Terminology Policies and Minority Language Planning». Στο Ní Ghallchobhair, F. & Nájera, B. (επιμ.), *Minority Languages and Terminology Policies: Proceedings of the Special EAFT Seminar* (Dublin, Ireland, 27-28 July 2007). Vienna: TermNet Publisher, 151-159.
- EuroTermBank (2006). *Towards Consolidation of European Terminology Resources: Experience and Recommendations from EuroTermBank Project*. Riga, Latvia: Tilde.
- ISO/DIS 29383 (2009). *Terminology policies – Development and implementation*. Geneva: International Organization for Standardization.
- POINTER (1996). *POINTER Final Report*. The POINTER Project Consortium. Διαθέσιμο στο: <http://www.computing.surrey.ac.uk/AI/pointer>.
- Prys, D. (2008). «Terminology Policies in Wales». Στο Ní Ghallchobhair, F. & Nájera, B. (επιμ.), *Minority Languages and Terminology Policies: Proceedings of the Special EAFT Seminar* (Dublin, Ireland, 27-28 July 2007). Vienna: TermNet Publisher, 113-124.
- UNESCO (2005). *Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities*. Paris: UNESCO.

Διονύσιος Γιαννίμπας

Ορολόγος – Μεταφραστής

Διεύθυνση αλληλογραφίας: Στίλπωνος 15 - 116 36 Αθήνα
τηλ.: 22990-66432

ηλ. ταχ.: diongiannibas@ath.forthnet.gr